

А.-Н. З. Дибиров. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2007. – 272 с.

6. Рознавалон П'єр. Демократична легітимність, Безсторонність, рефлексивність, наближеність / П'єр Рознавалон / Пер. з фр. Євгена Марічева. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 287 с.

Горбатенко И. А. Проблемы и перспективы преодоления кризиса легитимности власти в Украине

Рассматриваются теоретические основы, характерные признаки политической трансформации переходного общества, определяющие проблемы и основные направления практического преодоления кризиса легитимности власти в Украине.

Ключевые слова: *легитимность власти, псевдолегитимность, переходное общество, системный кризис, кризис легитимности, коррупция.*

Gorbatenko I. Problems and prospects of overcoming the crisis the legitimacy of power in Ukraine

The theoretical basics, typical signs of transition society political transformation, define the main directions of the practical problems and the crisis of legitimacy of power in Ukraine.

Keywords: *legitimacy of power, psevdolegitimacy, transitional society, systemic crisis, a crisis of legitimacy, corruption.*

УДК 35.08+321.6.001.32+323.15

Зайченко Лілія Михайлівна,
старший викладач кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ТЕХНОКРАТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕЛЕЙ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу технократичного підходу до управління суспільними та політичними процесами, визначенню характерних особливостей технократичного типу державного управління, особливостей впливу технократизму на формування та діяльність політичної еліти України. Технократизм розглядається як напрямок політичної думки, однією із основних компонент якого є твердження, що багатоаспектне суспільно-політичне життя цілком можливо регулювати за допомогою науково-технічного та машинно-технологічного раціоналізму.

Ключові слова: *технократизм, технократія, інформаційне суспільство, влада, політичне та державне управління, політична еліта.*

На сучасному етапі розвитку можна спостерігати зростання впливу науково-технічних і технологічних факторів на процеси і специфіку управління комплексними справами суспільства. Так, у свій час М. Вебер зазначав тенденцію до бюрократичної раціоналізації суспільства на основі науково-технічного прогресу і експансії цілераціональної дії. Вона найбільш повно висвітлюється технократичними концепціями.

Дана стаття присвячена аналізу технократичного підходу до управління суспільно-політичними процесами і визначення характерних особливостей технократичного типу державного управління.

Політологічне дослідження технократизму в 50-х роках ХХ-го століття здійснювалося французькими вченими Р. Ж. Шварценбергом, М. Дюверже, Е. Фором. Їх цікавили такі явища як «технобюрократія», «політико-адміністративна техноструктура». Дослідженням основних цінностей та управлінського потенціалу технократизму з кінця 60-х років

займаються і американські вчені, зокрема, Дж. Гелбрейт, Е. Тоффлер. У радянській літературі технократизм розглядався в основному з критичних позицій. Так, Є. В. Деменчонок аналізуючи у своїх роботах особливості технократичної ідеології в розвинених країнах (насамперед у США), зазначав, що ці ідеї служать теоретичним підґрунтям посилення влади монополістичного капіталу [3]. У свою чергу В.Г. Графський підкреслював взаємозв'язок держави і технократії, яка обумовлена успіхами науково-технічної революції і зростанням технократичної адміністрації як у промисловості, так і в державному апараті. У пострадянській науковій літературі аналізувалися окремі аспекти технократизму. Так, парадигма техніцизму в цивілізаційному процесі досліджувалася Л.В. Сурковою [9]. Необхідно також відзначити, що в цей період не було спроб комплексного дослідження технократизму як форми і методу політичного управління.

В українській політичній науці дослідженням технократизму в різний період займалися такі вчені, як В.П.Бех і І.В.Малік [1], В.Г.Попов [6], які розглядали різні аспекти взаємозв'язку між людиною, суспільством і технікою.

Термін «технократія в буквальному перекладі з грецького означає «влада майстерності», «уміння». У сучасній політичній науці не існує єдиного підходу до визначення технократії. Зробивши умовне узагальнення, можна виділити наступні трактування технократії: як прошарку технічних фахівців, що входять до складу вищих функціонерів управління; як політичний режим, що на практиці реалізує постулати технократичної моделі управління; як теоретичну концепцію, яка відводить провідну роль в житті суспільства техніці і технічним фахівцям [8, с. 368]. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що ці визначення крім техніко-технологічної, несуть ще й політико-кратологічне навантаження (всі вони так чи інакше пов'язані з феноменом влади взагалі, і політичної - конкретно).

Влада в цьому контексті являє собою певної тривалості процес передачі вольового імпульсу від одного суб'єкта до іншого з метою доцільного коригування лінії поведінки останнього, - чи на догоду мети першого суб'єкта, або для реалізації ситуативно значущою норми. Таким чином, розмірковуючи про сутність влади, не можна не згадати про те, що останнім часом поширюється тенденція, згідно з якою влада розглядається вже не просто як здатність здійснювати свою волю, впливати на діяльність і поведінку інших людей, а насамперед як можливість, яку дає влада, на керуючий вплив. Т.Парсонс, наприклад, розуміє владу як системно-функціональну взаємодію, особливого роду зв'язок, який забезпечує здатність одних суб'єктів реалізовувати функцію управління у відносинах з іншими [11, с.225].

У всіх колізіях владної взаємодії історико-політичних суб'єктів технократизм, зазвичай, намагається поліпшити методи і способи владарювання у суспільстві, раціоналізувати управління громадськими справами і людьми. Необхідно також зазначити, що технократичний підхід до управління має давню традицію і, адаптуючись до нових умов діяльності, пройшов кілька етапів. Так званий ранній технократизм базувався на принципі, що людина - це придаток машини, тому в першу чергу потрібно удосконалювати техніку. Інтереси і потреби людини в розрахунок не приймалися. Класичний технократизм визнавав людину рівною за значенням машині, що давало можливість здійснювати раціоналізацію трудових операцій з урахуванням можливостей людини, однак при повному ігноруванні її особистості. Гуманістичний технократизм припускає вже звернення до людини як такої, але уніфіковане, знеособлене без урахування індивідуальних інтересів кожного [2, с.160-161]. Ці чинники зумовили специфіку технократичної моделі управління як невеликими колективами, так і значними соціальними спільнотами. Її відмінними рисами є: праця більшості службовців є вузькоспеціалізованою; характер зв'язків між службовцями продиктований технологією; виконавська робота відділена від організаційної; орієнтація на стабільність організації вимагає мінімізації ризику, а отже, ініціатива, новаторські ідеї не

вітаються; орієнтація на пріоритет досягнення короткострокових успіхів знижує зацікавленість у радикальних реформах (іноді необхідних).

Уявлення про політичну роль технократії та її участь у процесах політичного правління та управління протягом ХХ століття також зазнали певних змін. На початку 20-х років представники природничих наук, індустріального менеджменту висловлювали думку про революційну роль інженерів і організаторів виробництва. У 1933-1934 рр. правління технократів уявлялося панацеєю від депресії. У 40-50-х роках тема технократичного керівництва отримала подальший розвиток у зв'язку з ідеєю «революції менеджерів», висунутої Дж.Бернхемом. У 60-ті роки ряд західних вчених (Д. Белл, Дж.Гелбрейт) пов'язують ідею про роль теоретичного знання в управлінні суспільством із змінами в області технології, соціальної структури і відносин між урядом, корпораціями та громадянами, що, у свою чергу, відкриває нові горизонти для державного управління.

Концепцію державної політики в будь-якій сфері, галузі чи проблемі суспільного життя розробляють і здійснюють на практиці два колективних суб'єкта, - а) фахівці-професіонали і б) державні службовці. Державна політика, у свою чергу, буває: а) сферною (розробляється для реалізації в якійсь сфері суспільного життя), б) галузевою (... в якій-небудь галузі суспільного життя) і в) проблемною (для оперативного вирішення певної проблеми суспільного життя). Генетично вимальовується наступний процес, що складається з трьох циклів: 1) вихідні теоретико-професійні позиції (висувають професіонали і державні службовці); 2) синтезування концепції даної конкретної області державної політики (цим вже займаються, переважно, штатні державні службовці); 3) практична реалізація концепції урядом або іншим державним органом.

У цьому контексті необхідність участі технократії в вищезазначених процесах ґрунтується на її науковій компетенції, володінні спеціалізованою інформацією і методикою прийняття ефективних рішень. У зв'язку з цим виконання владних функцій технократією має два аспекти. З одного боку, науково-технічні фахівці на стадії підготовки управлінських рішень виступають як експерти з окремих проблем, мають можливість впливати на кінцевий результат. З іншого - фахівці з технічною освітою стали все частіше займати керівні посади, причому не тільки в промисловій і науковій сфері.

Виходячи з цього, виникає необхідність більш детального аналізу технократизму як напряму політичної думки, одним з основних компонентів якого є твердження, що багатогранне суспільно-політичне життя цілком можна регулювати за допомогою науково-технічного і машинно-технологічного раціоналізму.

Сам по собі технократизм включає в себе три елементи: техніцизм, механіцизм і технологізм. Техніцизм як сукупність засобів, навичок і прийомів максимально полегшеного здійснення певної трудової операції або організації діяльності у певній галузі знаходить своє вираження і в сфері політичній. Зокрема, мова йде про дещо спрощене розуміння і трактування соціальної реальності, коли починає діяти логіка «чорно-білої» діалектики: основа економіки країни - базові галузі матеріального виробництва, засновані на сучасному технічному рівні; найбільш пріоритетною політикою в транзитному суспільстві, що прагне до ринкової економіки, є техніко-промислова політика. Державні службовці будь-якого профілю повинні бути добре обізнані насамперед у техніко-економічних матеріях, а вже потім - в гуманітарних. Подібний підхід призвів до висунення на урядовий "Олімп" прем'єр-міністрів - носіїв технократичної раціональності: за всі роки незалежності України з чотирнадцяти глав урядів - всього три гуманітарії (люди з філологічною, правовою та економічною професійною підготовкою), всі ж інші - металург, «червоний директор», хімік, космічний ракетобудівник, шахт-майстер, інженер-будівельник, водій-механік, інженер-гірник. Таким чином, світогляд таких керівників методично набуває техніцистських характеристик, тому, як правило, «техніко-річний» стиль управління та прийняття таких заходів, які приносять конкретний очікуваний результат, їм здається абсолютно задовільним.

Механіцизм як світоглядний принцип виник на початку епохи Нового Часу (середина XVII ст.). Тенденція уподібнення суспільних процесів та інститутів діям механізмів машини простежується з часів великих відкриттів І. Ньютона, який прийшов до висновку, що Всесвіт являє собою величезний годинниковий механізм, що працює з високим ступенем точності. Пізніше А. Сміт провів паралелі між машиною і економікою, доводячи, що остання є системою, а внутрішня організація і способи функціонування систем багато в чому подібні машинам. Застосування механіцистських підходів до розгляду політичних явищ можна простежити в роздумах Дж.Медісона (четвертого Президента Сполучених Штатів), який підкреслював необхідність закласти в Конституції основи «механізмів управління». У свою чергу, лорд Кромер у Великобританії XIX в. міркував про створення імперського уряду, який гарантував би злагоджену роботу різних частин управлінського механізму.

Владний центр в такій ситуації виступає в якості "планового бюро", що поширює свій вплив на спосіб існування і функціонування всіх соціальних груп, націленого на їх всеосяжне втягування в орбіту своєї відтворювальної діяльності, не піклуючись при цьому про збереження особливої природи цих груп і про реалізацію їх специфічних інтересів та ініціатив. Для незалежної України характерним є випередження державотворчою процесів в порівнянні з соціумотворчими, в результаті чого державна влада звеличується над народом через посередництво авторитарного правління, «ручного управління» і командного адміністрування. За останні 20 років механіцизм став послідовно закріплюватися на всіх рівнях політичних еліт і позначився на політичному світогляді українського уряду і рядових державних службовців. Так, директор Агентства моделювання ситуацій Віталій Бала зазначив, що український уряд зрештою кінця 2012-початку 2013 року, є абсолютно технократичним: «ці міністри не можуть називатися політичними фігурами. Це технократи, які призначаються однією людиною, одним розчерком пера. Ніхто з експертів не знав такого варіанту, тому що не можна спрогнозувати, змодельовати психотип однієї людини, яка, керуючись власними ідеями і інтересами, приймає рішення»[4].

Останнім часом, у західних країнах панує ідея «інформаційного суспільства», коли найбільш виразним проявом технократизму є технологізм. За таких обставин під технологією розуміємо гармонізуючий союз техніки та людської майстерності у виконанні певного виду діяльності. В області політичного владарювання технологізм знаходить своє застосування в якості поліпшення управлінської діяльності за допомогою методів і засобів науки, техніки та раціонального застосування сил. Так, Е.Тоффлер зауважує, що безпосередній примус у суспільстві поступається його видозміненим, прихованим, але водночас законодавчо регульованим формам. Цей процес він пов'язує з новою роллю знання у суспільстві, що спричинило виникнення системи, яка використовує не фізичну силу людини, а її інтелектуальні здібності [10, с.213]. Саме знання дозволяє сучасній владі досягти бажаних цілей, мінімально витрачаючи при цьому свої ресурси, переконати людей в їх особистій прихильності цим цілям.

Стрімке і глибоке проникнення нових інформаційних технологій у сферу політичного (державного) управління формує нове співтовариство людей з новою груповою свідомістю. У процесі підвищення кваліфікації службовців все більше занурюється у світ технологій. Сьогодні професійне оволодіння сучасними інструментами і технологіями вимагає таких витрат часу та інтелектуальних зусиль від індивіда, що на світогляд останнього технології починають здійснювати вплив, співмірний з впливом навколишнього середовища [7].

Теоретична конструкція «правлять за допомогою ідей, а керують за допомогою політичних рішень» в нашій ситуації може бути прояснена одним понятійним нововведенням. Поняття кратологічний цикл охоплює три процесуальні одиниці (а) мету руху, (б) механізм реалізації цілей, (в) інструментарій об'єктивної мети. У такому контексті діям суб'єктів управлінської діяльності приписуються дві основні характеристики: вони егоїстичні і раціональні. Перше означає, що будь-якою своєю дією суб'єкт прагне максимізувати власну вигоду (вигоду організації), друге - при цьому він піклується про

мінімізацію зусиль, витрачених на досягнення мети. Цим характеристикам найбільш відповідає технократія, для якої притаманне переконання в тому, що для успішної діяльності необхідно мати налагоджену команду-«машину» і час від часу потрібно її стимулювати, давати їй потрібні імпульси до дії. Грунтуючись на цьому, технократизм в управлінській діяльності може бути охарактеризований наступним чином. Управлінець-технократ сприймає людину як на «пасивний» об'єкт управління, як «деталь», яку можна замінити без жодного збитку для отримання бажаного результату. Якщо і трапляються надзвичайні ситуації та людські «збої», то механізм рано чи пізно можна «полагодити» або «відрегулювати». Також управлінцю-технократу притаманне переконання, що всі управлінські рішення можуть бути реалізовані, варто лише проявити «вольовий початок». З точки зору технократизму використовувані засоби, управлінські технології «нейтральні», їх легко можна переносити (копіюючи) з одного соціуму в інший, отримуючи подібні результати управлінського впливу, як і в соціумі, де ці технології були розроблені.

Як вже було зазначено ще мислителі епохи Просвітництва вказували на те, що світом правлять ідеї, а керують - рішення. Тому, наприклад, завдання Президента не намагатися керувати всіма суспільними процесами «ручним методом», а продукувати ідеї для мобілізації населення для досягнення загальнозначущої мети; уряду - виконувати своє призначення на основі правлінських ідей і парламентських законів, виробляти відповідні рішення щодо конкретних поточних завдань галузей господарської діяльності і суспільного життя. Ця ідея є актуальною, виходячи з сьогоденної ситуації, для України. Технократизм же, у всіх своїх проявах (техніцизм, механіцизм, технологізм), залишається невід'ємним атрибутом сучасного життя людства.

Література:

1. Бех В. П., Малик І. В. Технократизм у дискурсі проблем вищої школи: Монографія / В. П. Бех, І. В. Малик / За ред. В. П. Беґа. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 263 с.
2. Веснин В. Р. Менеджмент : учебник / В. Р. Веснин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 504 с.
3. Деменчонок Э.В. Современная технократическая идеология в США / Э. В. Деменчонок. – Москва, 1984. – 240 с.
4. Експерт: новий уряд є абсолютно технократичним [Електронний ресурс] : // Україна. – Понеділок, 24 грудня 2012 р. – Режим доступу: <http://www.newsru.ua/arch/ukraine/24dec2012/eksperty.html>
6. Попов В.Г. Инженер и время / В. Г. Попов. – Донецк: ДГАСА, 2001. – 62 с.
7. Рубцов С.В. Философское и политическое содержание «технократической» культуры организации [Електронний ресурс] / С. В. Рубцов // Менеджмент в России и за рубежом. – 2003. – №2. – Режим доступу: <http://www.mevriz.ru/articles/2003/2/1127.html>
8. Социологический энциклопедический словарь: на русском, английском, немецком, французском и чешском языках / Редактор-координатор академик РАН Г.В. Осипов. – М.: Изд-во НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2000. – 488 с.
9. Суркова Л.В. Технократизм: социокультурный феномен / Л. В. Суркова. – М.: МГУ, 1992. – 157 с.
10. Шульга М.А. Соціально-політичне управління. Навчальний посібник / М. А. Шульга. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 248 с.
11. Parsons T. The sociological Theory and Modern Society / T. Parsons. – NewYork, 1967.

Зайченко Л. М. Технократические аспекты моделей политического управления в независимой Украине

Статья посвящена анализу технократического подхода к управлению общественными и политическими процессами, определению характерных особенностей технократического типа государственного управления, особенностей влияния технократизма на формирование

и деятельность политической элиты Украины. Технократизм рассматривается как направление политической мысли, одним из основных компонентов которого есть утверждение, что многоаспектную общественно-политическую жизнь вполне возможно регулировать с помощью научно-технического и машинно-технологического рационализма.

Ключевые слова: технократизм, технократия, информационное общество, власть, политическое и государственное управление, политическая элита.

Zaichenko L. Technocratic aspects of models of political management in independent Ukraine

Article is dedicated to an analysis of the political role of the technocracy, technocratic approach to the management of social and political processes that determine the characteristics of the type of technocratic public administration features technocracy influence on the formation and activities of political elite of Ukraine. Technocracy is considered as a direction of political thought is, one of components of which is assertion, that it is possible effectively to regulate the multidimensional social and political life by means scientific and technical and machine-technological rationalism.

Key words: technocratism, technocracy, information society, power, political and public administration, the political elite.

УДК 321.895

Пономаренко Людмила Володимирівна,
аспірантка кафедри політичних наук
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НАПРЯМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Виділені та проаналізовані першочергові завдання інноваційної політики України в контексті модернізації її політичної системи, окреслено ряд нині існуючих невирішених проблем, розв'язання яких сприятиме інтегруванню нашої держави до європейського співтовариства, дасть змогу зайняти гідне місце на міжнародній карті світу та забезпечить суспільний добробут своїх громадян.

Ключові слова: інновації, інноваційна політика, інноваційна модель розвитку, модернізація, демократичний транзит.

У 1991 році Україна стала незалежною європейською країною, проте час розбудови української державності збігся з прискоренням процесів глобальної трансформації, що знаменується радикальними змінами в житті всієї світової спільноти. За цих обставин зволікання України з політичними змінами, кризова ситуація, що охопила фінансову, економічну, соціальну й духовну сфери призвели до гальмування розвитку нашої держави. Так, на початку третього десятиліття незалежності України можна стверджувати, що процес інституціонального будівництва себе вичерпав.

Сьогодні відчутна потреба пошуку нових політичних форм, моделей розвитку, які будуть здатні забезпечити сталий розвиток і вивести країну з існуючого кризового стану, адже, пошук власної моделі розвитку дає змогу, перш за все, визначити оптимальний шлях побудови сучасної, конкурентоспроможної, здатної дати адекватні відповіді на виклики часу країни. Не дивлячись на те, що нині відома досить значна кількість робіт з інноваційної тематики, нажаль спостерігаємо тенденцію використання переважно вибірково-фрагментарного підходу до вивчення та аналізу різних моделей державної інноваційної політики та варіантів її впровадження, до того ж проблема формування та реалізації